

kig Petri György költészete, a fiatalok közül pedig Tóth Krisztináé.¹¹ Orbán egy írásában, a Vas Istvánról valaha írt egyik legokosabb tanulmányban hosszan beszél arról, hogyan „tanult meg” Vas „Berzsenyiül, Vörösmartyul, Aranyul”. „Útravalóul nemigen volt milyen nyelvet kapniuk. A fővárosi középosztály otthonaiban többnyire német nyelvet kevernek a magyarhoz, az emancipáltak gögijét a kirekesztettek riadtságához... Itt keresni hagyományt, nyelvet?”¹² – írja Orbán Vaszról.¹³ Később ez a nyelv megszületett, Vas megtanult „Aranyul” és hű maradt a „kevert beszédhez” is, amit otthonról hozott. Orbán számos ars poeticájának egyikében így fogalmazza meg e kétféle hagyományhoz fűződő, Vastól örökölt hűségét: „Így lettem én a rönk meg a szél, / röghöz kötött világcsavargó; / én ejtem a szót, de valaki más beszél, / Mária siralma s a körúti argó...”¹⁴

Egy jó eséllyel végletesen egyszerűsítő, ám esetünkben szemléletes dichotómia segíthet leírni Vas – és rajta keresztül Orbán – kötődését a magyar költészeti hagyomány két meghatározó mesteréhez. Arany képszegény, a „költőiséget” a vers nyelvtanában megte-remtő és Vörösmarty nagyerejű képekben tobzódó költészete közül Vasé inkább Aranyhoz kötődött. Orbán költészete azonban – és a kései versekben egyre inkább – Vörösmarty felé közelített. Talán ebből a perspektívából értelmezhető a Ginsberg-hatás is. A beat-nemzedék költőitől is egyszerre tanulta el a „tiszteletlenséget” és a Whitmantól örökölt pátoszt, amit Whitman a romantikától „szerzett be”. Bodor Béla szerint az én határai néha kitágulnak mindkettejük verseiben, a beszélő közel kerül a „lét szívveréséhez”: „Azért tartom fontosnak felidézni ezt a hagyományt... (a beat-nemzedékét – V. GY.), mert fontos vonása, hogy a költemény narrátorának, illetve a költő alakjának nagysága és minősége definiálhatatlan. A beatirodalom szövegeinek a beszélője egyfelől hangsúlyozottan csak egy srác..., aki eksztázisban hadarja a magáét, de ez a beszélő gyakran hatalmasra növesztett, omnipotens alak, aki éppen a beszédének meg nem gondoltsága révén mondja ki a feltételezett abszolút igazságokat...”¹⁵ – és ez nyilván nem független a dikció „eksztatikus” pátoszátlól.

Orbán Ottó posztumusz kötetében azonban – megkockáztatom – egyszerűbbé válik ez a képlet, ironia és pátosz, a szerephelyzet bizonytalansága és fenntartása, a képgazdagság, a hangsúlyozott, nyugatos költőiség és az alulstilizált versbeszéd együttes jelenlétének szimmetriája megbomlik. Félfordulat ez a kötet Orbán pályáján, ahogyan Petri utolsó verseskötete is félfordulat volt¹⁶ az ő költészetében. A kötet két részből épül fel, egy 15 versből álló dalciklusból, amelyek közül 14 két strófából álló, keresztírmes vers, míg az utolsó mindössze egy strófából áll, a második rész pedig a hátramaradt, ciklussá már nem rendeződő verseket tartalmazza. A „dalok” már a legvégső kérdésekre hajlandóak csak felelni, beszédük igen, igen, nem, nem, mert minden egyéb a gonosztól való. Ezt a gesztust erősíti fel a fekete-fehér tipográfia. A halállal szembenézve a Költő rálátását sorsára, többé már nem kérdés számára a szerephelyzet legitimitása, a halál közelsége

¹¹ Tóth Krisztina *Az árnyékember* című kötetének verseit Keresztury Tibor szintén – akárcsak Orbán líráját – a nyugatos hagyomány megújításaként értelmezi. Keresztury Tibor: „A dolgok színe és visszája (Tóth Krisztina: *Az árnyékember*)”, in: uő.: 250–252. o.

¹² Orbán Ottó: „Vas István: Boccherini sírja”, in: *Óda az észhez. In memoriam Vas István*, Nap, Budapest, 1999. 157–167. o.

¹³ Vö. Vas önvalomásával a *Levél a szabadságról* című versben: „Itt a lakosság rossz, cinikus, s a beszéde kevert, / itt a magyar szó nem száll tisztán torz, kitekert. / Álelegencia illeg az utcán, pompa, hamis, / Ó, hogy utálom, bárha hazámul vállalom is.” Vas, 5–7. o.

¹⁴ Orbán Ottó: „Hatvanadik évére”, in: uő.: *Hallod-e te sötét árnyék*, Magvető, Budapest, 1996. 6. o.

¹⁵ Bodor, 1360. o.

¹⁶ Ld. ehhez Keresztési József: „Hibát hibára (Petri György kései költészete és a hiba poétikája)”, in: *Jelenkor*, 2001/1, 74–81. o.